

СВЕТСКИ ФЕНОМЕН: ЈУРИЈЕВА НОЋ

ВЕЛИКА СВЕМИРСКА Ж

Знате ли шта је заједничко Јурију Гагарину и Реју Бредберију, писцу „Фаренхајта 451“ и „Марсових хроника“? Поглед ка звездама и „Јуријева ноћ“, велика светска журка којом људи који раде у разним свемирским програмима и љубитељи свемирских истраживања, обележавају годишњицу Гагариновог лета у свемир и полетање првог свејатског шатла. Нешто попут свемирске „Ноћи музеја“.

Журка почиње 12. априла, на дан када је Гагарин извео свој први лет, а 1981. године узлетео је и први свејатско шатл. Једну од тих забава, пре неколико година, званично је отворио управо Реј Бредбери. Занимљиво је да су аутори тог, сад већ глобалног, феномена, у коме сваке године учествује све више земаља, троје Американаца, учесници свемирских програма прве силе света. Тако је Гагарин, много деценија касније, доживео нешто чему се у она времена хладног рата нико из СССР-а није могао надати – да му признање за изузетан подвиг доделе његови највећи хладноратовски непријатељи: људи из NASA-е.

Како је дошло до тога и шта заправо „Јуријева ноћ“ већ данас значи, нарочито за свемирска истраживања и програме?

Кад је 1986. године експлодирао свемирски шатл „Челенџер“, нешто се променило у америчким свемирским програмима. Ниво спровођења програма био је много затегнутији, неки су укинути, није било нових идеја, а Амерички конгрес драстично је смањио средства за све научне, па и програме NASA-е. „Након ‘Челенџера’, NASA је била много више по правилу службе, што је убрзо постало веома досадно“, рекла је у једном интервјуу америчким медијима астробиолог Лорета Хидалго Вајтсајдс, суоснивач „Јуријево ноћи“, која је раније радила за америчку агенцију, а данас за „Вирџин галактик“.

Експлозија шатла „Колумбија“ 2003. године додатно је погоршала ствари. Било је то у време кад је нови амерички интервенционизам почео да за велике паре коси бројне жртве у Авганистану, Ираку, а свет се усредсредило управо на те акције. Већ крајем 2003. америчка свемирска агенција имала је проблем с финансирањем, јер је највећи део новца ишао на ратне авантуре Сједињених Америчких Држава. Тако је било и у потоњим годинама, а слично је и данас – свемирска агенција суочава се са кресањем буџета за сле-

Већ годинама, сваког 12. априла у свету се обележава „Јуријева ноћ“, сећање на лет Јурија Гагарина у свемир. Парадоксално, али у реку новог хладног рата, неколико америчких научника одлучило је да не мари за политичку коректност и ода признање подвигу првог човека у космосу. Питање је како нова планетарна забава подстиче развој интересовања за свемирска истраживања код обичног света и потенцијалних спонзора нових програма за освајање свемира?

УРКА

дећу годину. Нова државна управа проценила је да ће 19,1 милијарди долара за следећу годину бити довољно за њихове програме. Буџетски рез од 560 милиона долара, према подацима са званичног сајта агенције Space.com-а, значиће смањење, па и одустајање од неких планова, попут оног о спуштању летелице на соларни погон на неки астероид и њеном враћању у близину Месеца, што је огроман напредак. И други програми ће бити погођени, рецимо праћење концентрације угљеника кроз програм DSCOVER, тј. Deep Space Climate Observatory, програм који је практично замислио и подржао некадашњи потпредседник Ал Гор, а бавио се праћењем климатских промена на Земљи из свемира. Биће укинут и образовни програм ове агенције, и још доста тога... За понешто, нова влада нашла је образложење – NASA треба више да се усмери на сарадњу са приватним фирмама, сходно жељи да се у скорој будућности оствари што већи број приватних летова у свемир.

И друге агенције које се баве истраживањем космоса и слањем летелица у орбиту у свету суочавају се са сличним проблемима.

Зато је, негде између трагедија „Челенџера“ и „Колумбије“, то дуготрајно потискивање свемирских истраживања на периферију државне бриге навело троје научника из свемирског програма да путем пропаганде покушају да привуку свеже снаге које ће долазити до нових научних и технолошких идеја, и наставити рад на овом пољу. Да не помињемо оно главно – пораст броја спонзора истраживања... Тако су Лорета Хидалго Вајтсајдс, њен супруг Џорџ и Триш Гарнер дошли на идеју да пронађу неки датум важан за свемирско истраживање, који би обележили великом забавом. Избор је пао на 12. април, дан када је Јуриј Гагарин стигао у свемир и који се у Русији слави као Дан космонаутике.

Зашто баш Гагарин?

„Јуриј Гагарин је био први човек у свемиру, и зато, када ноћас кажемо да је нешто Јуриј, то значи невероватно, неочекивано и изузетно“, рекла је глумица Оливија Ман, која у „Дизнијевом“ серијалу за децу „Мајкс из Земље Су-трашњице“ тумачи капетана Фиби Калисто, у свечаној епизоди емитованој поводом једне од „Јуријевих ноћи“.

Хладни рат је опет ту, пропагандне машинерије сила раде пуном паром, ударни медији Запада гурају свугде негативне слике о Русији, али неколико научника из САД одлучило је да манифестацију назову по руском космо-наути... Парадоксално, само на први поглед. Оно што већина углавном не чује то је да научници широм планете сарађују без већих проблема, а и на Међународну свемирску станицу сви њени житељи већ годинама стижу руским летелицама. NASA је једно поље на Марсу назвала по Лајки, уличном псу са московских улица и првом живом бићу у свемиру, одајући тако почаст животињама које су жртвоване да бисмо ми као врста закорачили у тај бесконачни простор. Осим тога, сви они који се баве освајањем свемира одлично знају вредност Гагариновог лета.

Ћаскање са Међународном свемирском станицом

Замислите да уђете у неки кафе у САД и у карти пића, под одељком за пиво, налетите на – „Спутњик“! Нимало чудно, ако је реч о кафеу уз малу пивару на острву Мерит на Флориди. Наиме, власници кафеа и пиваре "Bugnatty Brewing Company" су

Стив Шенон, директор „Боинговог“ програма X-37Б мини-шатл, Шон Линч, пензионисани авијатичар, и Џо Шелдон, „ракеташ“, чија супруга ради за NASA-у. Сваке године они организују обележавање „Јуријеве ноћи“. Ово црно пиво има ограничено издање – за сада се прави и точи само зарад ове прославе.

„И радићемо то сваке године, јер се чини да је то добра копча“, казали су власници пиваре америчким медијима.

Осим посебног пива, у овом кафеу програм се углавном заснива на комбинацији забаве и науке, а главне звезде вечери су „ракеташ“, односно људи који се баве лансирањем свемирских летелица. Слично је и другде у свету.

Понегде су то журке, тематске, а подразумева се да се гости морају обући попут принцезе Леје из „Ратова звезда“, личити на роботе, понети са собом нешто повезано с темом. На многим местима комбинују се класичне журке са дицејом, квизовима знања, промовисањем науке, попут извођења занимљивих експеримената... На пример, на многим локацијама ове године основци су имали прилике да направе шиштећу планету Марс, или, у обичној тегли, свемирску небулу, велики облак гасова и звезда који већ дужи од века интригира научнике.

Организатори не заборављају ни друге аспекте. Тако у појединим местима сав приход од ове забаве иде усвојеној деци или малишанима који чекају на усвајање. Понегде се спаја страст ка астрономији са указивањем на потребу веће равноправности између мушкараца и жена. И у све се укључују и мегазвезде, музичке, глумачке, књижевне, научне...

Посебан тренутак за све који учествују представља укључење Међународне свемирске станице у програм. Наиме, астронаути који раде на станици обавезно обележавају тај дан, сваке године другачије. Већина оних који се прикључе добијају препоруку да се региструју уочи обележавања. Тако стичу право да, уколико имају техничке могућности за то, остваре интернет везу са Међународном свемирском станицом, комуницирају са астронаутима или само прате на уређајима њен прелет изнад глава.

„Кад смо почињали пре 15 година нисмо ни сањали да ће догађај окупити четири милиона људи широм света, више од 3.000 појединачних догађаја”, сумирао је успех манифестације ове године Џорџ Вајтсајд, један од оснивача. И заиста, сада већ сваког 12. априла лет првог човека у свемиру обележавају милиони људи у 53 земље на планети. Њима се последњих година прикључују и велике компаније попут „Дизнија”.

Наиме, за ту ноћ све мора бити посебно – грицкалице су у свемирском стилу, а слављеницима у САД компанија „Волт Дизни” обезбеђује и посебне алатке и материјал за прављење фигурица, играчки, украса, калупа, све по узору на ликове из њихове серије „Мајлс из Земље Сутрашњице”, чији је главни јунак свемирски авантуриста дечак Мајлс Калисто. Било је ту опреме за креативно играње како за децу тако и за одрасле, којом су могли да направе свемирски шлем, планете, сферичне летелице, свемирске сендвиче, Космички Кокос итд. „Дизни” се постарао и за емитовање посебне епизоде овог серијала у самој „Јуријевој ноћи”. Јер, та компанија је добро намирисала – док је за неке ово шанса да привуку десетине хиљада од којих ће тек понеки по-

стати стручњаци за свемирске програме, неки други у овој планетарној и орбиталној забави виде добру пословну прилику. Није реч само о простој заради од, рецимо, продаје.

Улагање у будућност

„Свемирска истраживања представљају једну од области са најбржим растом у Боингу”, рекао је Маршал Шорт, директор у „Boeing Satellite Systems Engineering”, фирме која је била главни спонзор „Јуријеве ноћи” 2004. године. „Са данашњим изузетно такмичарским тржиштем, веома је важно привући образоване запослене са не само траженим техничким вештинама, већ и са страшћу да стварају будућност достојну славне прошлости коју имамо. Јуријева ноћ је изузетна прилика да прославимо нашу заједничку историју док истовремено промовишемо наш интерес у остваривању каријера у свемирским пословима.”

Да подсетимо – историја свемирских истраживања и летова пуна је бриљантних епизода са аматерима који су доносили изузетне идеје и решења за погоне летелица, системе комуникација... Зато логика велике свемирске журке подразумева лако савладавање великих и тешких космичких питања за децу и све заљубљенике који сањају да се нађу у бестежинском простору, како би се међу њима нашли управо људи од талента и идеја. То је право улагање у будућност освајања свемира. Но, поред тога, и покретачи овог феномена и учесници свесни су да је други главни предуслов новац. А новац имају велики, попут „Боинга”, „Дизнија”, „Тесле”, „Вирџин галактика” ...

„Желимо да вас видимо како сањате, истражујете и славите са нама на стотинама места на којима се сваког априла одржава *Јуријева ноћ*”, каже Триш Гарнер, суоснивач покрета. Јер без снова, нема корака од седам миља. ■

Милена МИЛЕТИЋ

